แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อการเป็นประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

Guidelines for Developing Quality of Life and Community Health at the Border Trade Area between Thailand and Cambodia for Being an ASEAN Economic Member

สิตางศ์ เจริญวงศ์*[1], วงธรรม สรณะ[2], ชูวงศ์ อุบาลี[2]

Sitang Chareanwong[1], Wongtham Sarana[2], Chuwong Ubalee[2]

[1] สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี 22000

[2] สาขาวิชาการจัดการปกครองและการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี 22000

[1] Political Sciences Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University Chanthaburi 22000 Thailand

[2] Governance and Sustainable Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University Chanthaburi 22000 Thailand

*Corresponding author E-mail: sitang.c@rbru.ac.th

(Received: November 3 2022; Revised: January 17 2023; Accepted: February 7 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของชุมชน สุขภาวะของชุมชน และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี พบว่า คุณภาพชีวิตของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในมิติด้านเศรษฐกิจ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ระหว่างประเทศ กลไกราคาตลาด และสถานการณ์ระหว่างพรมแดน คุณภาพชีวิตด้านสังคม พบว่า ประชาชนอยู่ร่วมกันในลักษณะของเครือญาติที่ทุกคนรู้จักกันหมดในหมู่บ้าน ชาวบ้านในชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมที่สำคัญ และหลังเปิดประตูการค้าชายแดนทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของคนต่างถิ่น ได้แก่ แรงงานกัมพูชา นายทุนต่างพื้นที่ กลุ่มนักแสวงโชค และคุณภาพชีวิตของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า มีความจำเป็นเรื่องแหล่งน้ำในการเพาะปลูกทางการเกษตร การเกิดขึ้นของตลาดการค้าชายแดนมีผลต่อชุมชนเรื่องปัญหาการจราจร และปัญหาขยะในพื้นที่ สุขภาวะของชุมชนมี 4 ด้าน ได้แก่ สุขภาวะทางด้านร่างกาย พบว่า ประชาชนในตำบลคลองใหญ่เป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงและมีจำนวนของผู้ป่วยที่เป็นโรคเรื้อรังค่อนข้างน้อย เนื่องจากเป็นชุมชนที่ทำเกษตรกรรม เป็นชุมชนที่มีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตใจ มีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม และมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางด้านจิตวิญญาณ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดน ได้แก่ การทบทวนความเป็นอยู่ของชุมชนในการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจและสังคม การสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีควรมีการวางแผนการมีส่วนร่วมและการบูรณาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดี เพื่อลดปัญหามลภาวะด้านสิ่งแวดล้อม อันจะก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีและสุขภาพที่ดี

คำสำคัญ : คุณภาพชีวิต, สุขภาวะของชุมชน, ชุมชนการค้าชายแดน, ไทย, กัมพูชา

Abstract

This research aimed to study the quality of life, and community health and to propose guidelines for improving the quality of life and community health at the border trade area in Khlong Yai Subdistrict, Pong Nam Ron District, Chanthaburi Province. The quality of life in Thai-Cambodian border trade community in terms of economic was that it depended on the international situation, market price mechanisms and the situation at the borders. In terms of the society it showed that most of the people lived together in the manner of kinship that everyone know one another in the village. Therefore, crime problems were rarely of a violent nature. In addition, the villagers participated in important social activities, after the opening of the border trade, it caused the movement of foreigners such as Cambodian laborers, capitalists, and adventured. In terms of environment, showed that people needed to use water for agriculture. There were 4 dimensions of community health, namely physical well-being, shown that in terms of physical health. Most of the people were physically healthy and there were relatively few patients with chronic diseases, mentally healthy, complete social well-being and complete spiritual health. The guidelines for improving the quality of life and health of the border trade community included reviewing the way of life of the community in order to create the quality of life of the community in accordance with the economy and society, creating a good quality of life and well-being, there should be a plan of participation and integration from relevant agencies and creating a good management system to reduce environmental pollution problems for a better quality of life and good health.

Keywords : quality of life, community health, border trade community, Thailand, Cambodia.

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันนอกจากนโยบายการผลักดันเศรษฐกิจประเทศของประเทศแล้วปัจจุบันยังได้มีการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยการรวมกลุ่มสมาชิกในแต่ละภูมิภาค เพื่อสร้างความร่วมมือให้เกิดความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและความมั่นคง ในส่วนของประเทศไทยได้เข้ารวมกลุ่มประเทศประชาคมอาเซียน (ASEAN) ที่ดำเนินการตามสามเสาหลักของประชาคมอาเซียนอันได้แก่ ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้มีแนวทางในการดำเนินงานตามภารกิจหลัก 3 ประการด้วยกันที่ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากต่อประเทศสมาชิกอาเซียนและประเทศไทย โดยผลกระทบของภารกิจหลักที่สำคัญคือ แผนการดำเนินงานให้ประเทศเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการพัฒนาของประเทศในกลุ่มอาเซียนที่มีเสาหลักที่สำคัญในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ โดยการผลักดันให้เกิดการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศทั้งในเรื่องของการส่งออก การนำเข้าสินค้าปลอดภาษี ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่มีลักษณะภูมิประเทศที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านอันได้แก่ พม่า ลาว และกัมพูชา ซึ่งมีการเปิดเป็นจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนตามบริเวณชายแดนไทย ซึ่งทำให้การค้าชายแดนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และจากการส่งเสริมการค้าชายแดนดังกล่าวก็ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนชายแดน (วีรวิชญ์ ปิยนนทศิลปะ, 2560: 3)

ชายแดนไทย-กัมพูชามีคุณภาพชีวิตทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องการการค้าชายแดนไทยกัมพูชาอันมาจากนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกัมพูชาและไทยมีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2531 มาจนถึงปัจจุบัน แผนดังกล่าวได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาการค้าชายแดนและพื้นที่เศรษฐกิจตามแนวชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน โดยมุ่งเน้นยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจในหลายด้าน เช่น การขนส่งโลจิสติกส์ การค้า การลงทุน การเกษตร การท่องเที่ยวและบริการ เนื่องมาจากการจัดตั้งสมาคมอาเซียนที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกทำให้รัฐบาลมองเห็นว่าการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการค้าชายแดนของไทยมีความสำคัญต่อประเทศในด้านของการเข้ามาลงทุนในประเทศไทยและการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศสมาชิกอาเซียน เป็นช่องทางในการขยายแหล่งการค้าที่สามารถรองรับต่อความต้องการเข้ามาลงทุน ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าจากประเทศต่าง ๆ ที่ทำให้เศรษฐกิจของไทยเติบโต (ชิตพล ชัยมะดัน, 2558: 78)

การนำนโยบายมาใช้เริ่มจากการหาพื้นที่ในการสร้างเป็นตลาดการค้าชายแดนโดยภาครัฐได้เลือกพื้นที่ตามแนวชายแดนอันเป็นจุดเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านช่องทางการค้าตามธรรมชาติหรือที่เรียกกันว่า จุดผ่อนปรนทางการค้าและจุดผ่านแดนถาวรมาสร้างตลาดการค้าชายแดนในพื้นที่บริเวณรอบ ๆ เนื่องจากมีการเดินทางเข้าออกและขนส่งสินค้าได้สะดวก ทำให้เป็นช่องทางในการติดต่อซื้อขายสินค้าของประเทศเพื่อนบ้านกับประเทศไทยที่ถูกกฎหมายจึงทำให้หลังจากการเปิดประตูการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่า ชาวบ้านชุมชนบริเวณการค้าชายแดนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุนชนอันได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ผลจากการเปิดประตูการค้าชายแดนไทยกัมพูชาทำให้เศรษฐกิจบริเวณชายแดนไทยมีความคึกคักและมีพื้นที่ในการทำหากินอย่างถูกกฎหมาย เกิดการกระจายรายได้ของคนในชุมชนท้องถิ่น ในขณะเดียวกันจากการค้าขายในบริเวณชายแดนก็ส่งผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน จากการศึกษาข้อมูลผู้วิจัยพบว่า การมีพื้นที่การค้าชายแดนที่อยู่ใกล้กับบริเวณชุมชนส่งผลให้เกิดมลพิษอันได้แก่ ฝุ่นควันที่มาจากการขยายเส้นทางในการคมนาคมให้กว้างขึ้น การขยายเส้นทางที่ต้องใช้เป็นเส้นทางในการขนส่งสินค้าในบริเวณพื้นที่การค้าชายแดน (จิราภรณ์ ทองเอก, 2563, มีนาคม 16)

อย่างไรก็ตามการส่งเสริมประเทศไทยให้เป็นประเทศในสมาคมอาเซียนนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ยั่งยืนของชุมชนในบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อดึงดูดให้ผู้ประกอบการทั้งในชุมชนท้องถิ่นและชาวต่างประเทศเข้ามาทำการค้า รวมถึงการกระจายรายได้ให้กับชุมชน ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการสร้างสุขภาวะชุมชน จึงไม่ได้จำกัดอยู่ความเพียงแค่เรื่องเศรษฐกิจ แต่ต้องครอบคลุมทั้งในด้านของร่างกาย จิตใจ สังคมและด้านปัญญา จึงทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาทั้งในด้านนโยบายที่จะต้องมาจากความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งนักวิชาการ ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อการเป็นประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะชุมชน และนำเสนอแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

2. เพื่อศึกษาสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกระบวนในการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

1. กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 การศึกษาเอกสารเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง

1.2 การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept. Interviews) จากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักจะใช้เทคนิคการเก็บตัวอย่างในเชิงคุณภาพ คือ การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยพิจารณาจากลักษณะของการมีข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและกระบวนการสัมภาษณ์จนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว (Data Satiation) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์จากผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่ในการตอบปัญหาผลการศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชน รวมถึงแนวทางในการนำเสนอการพัฒนาคุณภาพชีวิต

1.3 การสังเกตการณ์ จะเป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลเสริมวิธีการอื่น ๆ โดยใช้ในกระบวนการสังเกต เช่น การลงพื้นที่เพื่อดูสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนด้านของคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชน เป็นต้น

1.4 การสัมภาษณ์กลุ่ม เป็นการแสวงหาข้อสรุปจากการอภิปรายของกลุ่มคนที่สถานภาพเดียวกัน จำนวน 5-7 คน ได้พูดคุย เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนร่วมกัน การเสวนากลุ่ม เป็นการแสวงหาข้อสรุปจากการอภิปรายของกลุ่มคนที่สถานภาพเดียวกัน จำนวน 5-7 คน ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนและแสวงหาข้อสรุปร่วมกัน โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกจากตัวแทนผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์กลุ่มอันได้แก่ ตัวแทนผู้นำชุมชนท้องถิ่น ตัวแทนผู้ที่ทำงานด้านสาธารณสุข และตัวแทนผู้อาวุโสในชุมชน เป็นต้น

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้การตรวจสอบข้อมูลเพื่อการสร้างความน่าเชื่อถือ โดยจะใช้วิธีการการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การตรวจสอบแบบสามเส้า การเปรียบเทียบจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี และการเปรียบเทียบจากการใช้ทฤษฎีแนวคิดหลาย ๆ ชุด ได้แก่ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) และการเปรียบเทียบจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี (Methodological Triangulation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้เป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัย มาจัดกระทำให้เป็นระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อตีความข้อมูลเหล่านั้น (Hermeneutic) อันจะนำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา (ชยันต์ วรรธนะภูติ, 2537) โดยงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลแบบการสร้างข้อสรุป ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลแบบข้อสรุปผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิเคราะห์ ดังนี้

1. การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เมื่อผู้วิจัยได้เห็นหรือสังเกตหลาย ๆ เหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วจึงลงมือสรุป แต่หากข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการตรวจสอบอื่น ๆ ก็ถือว่าผลที่ได้เป็นสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) หากได้รับการยืนยันก็ถือว่าเป็นข้อสรุปได้

2. การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด (Typologies) ซึ่งจะใช้การวิเคราะห์ใน 2 รูปแบบ คือ (ชาย โพธิสิตา, 2554)

2.1 การวิเคราะห์แบบใช้ทฤษฎี คือ การแยกชนิดในเหตุการณ์นั้น ๆ โดยการยึดแนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิเคราะห์กิจกรรม (Activities) คือ การวิเคราะห์เหตุการณ์หรือสถานการณ์ ตลอดจนขนบประเพณีที่เกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่องมีความผูกพันกับคนบางคนหรือบางกลุ่ม และการวิเคราะห์ความหมาย (Meaning) คือ การวิเคราะห์สิ่งที่บุคคลอธิบายหรือสื่อสารให้ความหมายเกี่ยวกับการกระทำ หรือกิจกรรมอาจเป็นการให้ความหมายในลักษณะเกี่ยวกับโลกทัศน์ความเชื่อ คำนิยามบรรทัดฐาน และการวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Participation) คือ การที่บุคคลมีความผูกพันและเข้าร่วมกิจกรรมหรือปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์

2.2 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) คือ การใช้วิธีการเปรียบเทียบโดยการนำข้อมูลต่าง ๆ ทั้งข้อมูลเชิงสถิติ ข้อมูลเอกสารหลังจากนั้นนำข้อมูลเหล่านี้มาเปรียบเทียบเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยต้องการ

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อการเป็นประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังต่อไปนี้ 1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี 2. เพื่อศึกษาสุขภาวะของชุมชน

การค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี และ 3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี มีผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังนี้

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า คุณภาพชีวิตของของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชานั้น แบ่งออกมาเป็น 3 ด้าน ได้แก่ คุณภาพชีวิตของชุมชนด้านเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตของชุมชนด้านสังคม และคุณภาพชีวิตของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า คุณภาพชีวิตของชุมชนในด้านเศรษฐกิจของตำบลคลองใหญ่ได้รับผลกระทบมาจากสถานการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับนานาชาติ และกลไกตลาด เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลคลองใหญ่ ร้อยละ 80 ประกอบอาชีพเกษตรกรโดยการทำสวนลำไยส่งออก และการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องการค้าชายแดน จึงส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านเศรษฐกิจที่จะต้องพึ่งพิงกลไกตลาด และสถานการณ์ระหว่างประเทศที่มีโอกาสผันผวนตลอดเวลา โดยจะเห็นได้จากพัฒนาการของชุมชนในด้านเศรษฐกิจในตำบลคลองใหญ่นั้นสามารถแบ่งออกมาเป็น 3 ยุคดังนี้

1. คุณภาพชีวิตของชุมชนด้านเศรษฐกิจในบริบทของตำบลคลองใหญ่ยุคดั้งเดิม (2455-2535) เป็นยุคของการลงหลักปักฐานในพื้นที่เกิดจากการลี้ภัยทางการเมืองของประชาชนในประเทศกัมพูชาจากสงครามในยุคที่กัมพูชาเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส และในยุคที่มีระบอบการปกครองแบบสังคมนิยม จากสภาวะที่ไม่มั่นคงทางการเมืองดังกล่าวในประเทศจึงทำให้ประชาชนชาวกัมพูชา ได้ลี้ภัยมาลงหลักฐานในบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา คุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจของชุมชนในยุคแรกเริ่มนั้นเป็นไปในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนสินค้าในชุมชนแบบไม่ใช้เงิน ประชาชนในบริเวณชายแดนนั้น มีความจำเป็นจะต้องพึ่งพาสินค้าอุปโภคบริโภคจากประเทศไทย และทำการค้าในลักษณะผิดกฎหมาย (ตลาดมืด) เนื่องจากข้อห้ามทางการเมือง การค้าในช่วงระยะเวลาดังกล่าว โดยทำการค้าแบบในรูปแบบของการไม่ใช้เงินตราในการแลกเปลี่ยน แต่เป็นไปในลักษณะของการใช้สินค้า ของมีค่าหรือทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ไม้ หรืออัญมณีในการแลกเปลี่ยน ประกอบอาชีพการทำเกษตร ได้แก่ การปลูกพืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง อ้อย เนื่องจากว่าเป็นพืชที่ต้องการน้ำน้อยเหมาะกับสภาพภูมิประเทศของชุมชนที่มีปริมาณน้ำไม่มากนัก อาศัยแรงงานโดยการลงแรงช่วยเหลือกันในการทำงาน อย่างไรก็ตามเนื่องจากเป็นพื้นที่ชายแดนจึงส่งผลให้พื้นที่ของตำบลคลองใหญ่มีการฝังทุ่นระเบิดเป็นจำนวนมากในพื้นที่การทำเกษตร เป็นผลให้ประชาชนบางส่วนประสบอันตรายจากการเหยียบทุ่นระเบิดที่ถูกฝังไว้และยังไม่ได้รับการเก็บกู้ออก

2. คุณภาพชีวิตของชุมชนด้านเศรษฐกิจในบริบทของตำบลคลองใหญ่หลังเปิดประตูการค้า (พ.ศ. 2536-2557) ในยุคนี้เป็นระยะเวลาที่ประเทศกัมพูชาเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย เป็นผลให้การค้าระหว่างไทย-กัมพูชา สามารถที่ทำการค้าได้ราบรื่นมากขึ้น โดยรัฐบาลไทยได้ดำเนินนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” จากนโยบายดังกล่าวนั้นส่งผลให้มีการเปิดจุดผ่านแดนถาวรในพื้นที่บ้านผักกาด นอกจากนี้ในยุคนี้ตำบลคลองใหญ่ได้มีการปรับเปลี่ยนการทำอาชีพเกษตรกรรมจากการทำไร่มันสำปะหลังไปสู่การปลูกพืชลำไยเพื่อการส่งออก จากการเปิดประตูการค้าชายแดนส่งผลให้คุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจของชุมชนคลองใหญ่ในพื้นที่ตลาดผักกาดนั้นมีสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้น เนื่องจากมีการเปิดด่านผ่านแดนถาวรที่ให้ประชาชนในพื้นเข้ามาค้าขายสินค้า นอกจากนี้การค้าชายแดนยังส่งผลให้มีการนำเข้าสินค้าจากกัมพูชาที่สำคัญ ได้แก่ ล้งมะม่วงที่มีการตั้งล้งจากพ่อค้าที่มาจากต่างจังหวัด รับซื้อมะม่วงในบริเวณตลาดผักกาด และส่งไปขายตามจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ในขณะเดียวกันประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ก็มีการปรับเปลี่ยนอาชีพเกษตรกรรมจากการทำไร่มาเป็นการปลูกพืชลำไยเพื่อการส่งออกในยังประเทศจีน จึงทำให้มีการเข้ามาตั้งล้งรับซื้อสินค้าของนายทุนจีน จากการที่ประชาชนในตำบลคลองใหญ่นั้นสามารถที่จะปลูกพืชลำไยส่งออกได้นั้น เป็นผลให้คุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นกว่าการทำไร่มันสำปะหลัง

3. คุณภาพชีวิตของชุมชนด้านเศรษฐกิจในบริบทของตำบลคลองใหญ่ยุคปัจจุบัน (2558-2565) พบว่า ตำบลคลองใหญ่ได้มีการพัฒนาภายใต้นโยบายการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ได้มีการพัฒนาชุมชายแดนภายใต้นโยบายระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก อันเป็นผลให้พื้นที่ชายแดนทำหน้าที่เป็นทั้งประตูการค้า การคมนาคมขนส่ง และประตูเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านหรือในภูมิภาคอื่น ๆ หรืออีกนัยหนึ่งเมืองชายแดนทำหน้าที่เป็นทั้งเมืองผลิตสินค้า เมืองรับส่งสินค้า การเป็นเมืองท่องเที่ยว และเมืองบริการ โดยเป็นพื้นที่ที่มีการเชื่อมโยงไปสู่ประเทศอื่น ๆ ในอาเซียน มีเมืองที่อยู่ในพื้นที่ตอนในของประเทศทำหน้าที่เป็นเมืองสนับสนุนเพื่อให้เมืองชายแดนสามารถทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ จากการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในบริเวณชายแดนส่งผลให้ตำบลคลองใหญ่ที่เป็นพื้นที่ชายแดน และการทำลำไยส่งออกก็ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น อย่างไรก็ตามด้วยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน และการส่งออกซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องผลิตผลิตให้ได้คุณภาพตามความต้องการของประเทศผู้รับซื้อ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ส่งผลให้เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจของชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก ได้แก่ สถานการณ์ระหว่างประเทศและกลไกตลาดเป็นสำคัญ โดยจะพบว่า สถานการณ์ที่ทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบค่อนข้างสูงนั้นมาจากสถานการณ์การแพร่

ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 (พ.ศ. 2562-2564) ส่งผลต่อการค้าชายแดนเนื่องจากจำเป็นต้องปิดด่านผ่านแดนถาวรในบริเวณนั้น นอกจากนี้จากมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม ที่ส่งผลให้จำเป็นจะต้องหยุดกิจกรรมทางเศรษฐกิจในช่วงระยะเวลาดังกล่าว นอกจากนี้ด้วยสถานการณ์โควิดส่งผลให้เกษตรกรสวนลำไยต้องประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ประกอบกับมาตรการที่เข้มงวดของประเทศปลายทางที่รับผลผลิตลำไย ส่งผลให้ในช่วงเวลาดังกล่าวประชาชนประสบปัญหาในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมีการทำประชาคมร่วมกับเกษตรกรในตำบลโป่งน้ำร้อน เพื่อรับการเยียวยาจากรัฐบาล เพื่อบรรเทาปัญหาดังกล่าว เป็นต้น

ผลการศึกษาคุณภาพชีวิตของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรีในด้านสังคม พบว่า ตำบลคลองใหญ่ เป็นตำบลที่เป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันในลักษณะของวัฒนธรรมร่วมของคนชายแดน อันเนื่องจากมีการอพยพและเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวกัมพูชาในพื้นที่ดังกล่าว ส่งผลให้ประชาชนทั้งสองฝั่งอยู่ร่วมกันในลักษณะของเครือญาติ รู้จักกันหมดในหมู่บ้าน มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ กิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชุมชน งานบุญประเพณีตามเทศกาลทางศาสนา และการแข่งกีฬาประจำตำบล ในส่วนของกิจกรรมรื่นเริงอื่น ๆ พบว่า ในชุมชนมีการจัดงานรื่นเริงไม่บ่อยมากนัก เนื่องจากพื้นที่เป็นพื้นที่ทางการเกษตร และการค้าชายแดน จึงทำให้ชาวบ้านในพื้นที่เป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพการทำสวนลำไย และสวนผลไม้ ทำให้ลักษณะทางสังคมของชาวบ้านในตำบลคลองใหญ่เป็นครอบครัวเกษตรกรที่จะต้องทำการเกษตรและการเก็บเกี่ยวผลิต อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการเปิดประตูการค้าชายแดนผนวกกับการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทางการการเกษตรจากไร่มันสำปะหลังไปสู่การปลูกลำไยเพื่อส่งออก เป็นผลให้ตำบลคลองใหญ่มีเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ โดยเฉพาะในด้านของการเคลื่อนย้ายแรงงานจากต่างถิ่นที่เป็นชาวกัมพูชา เข้ามาในพื้นที่มากขึ้นเพื่อรับจ้างทำงานในสวนลำไย ล้งลำไย และล้งมะม่วง โดยแรงงานชาวกัมพูชาจะเช่าบ้านอยู่ในตลาดผักกาด และบางส่วนอยู่อาศัยในสวนผลไม้ของนายจ้าง นอกจากแรงงานกัมพูชาที่เข้ามาทำงานในพื้นที่แล้ว ยังพบว่ามีการเข้ามาของคนนอกพื้นที่อันได้แก่ นักแสวงโชค และนายทุนที่มีหุ้นส่วนร่วมกับชาวจีน เข้ามาในพื้นที่เพื่อรับซื้อสินค้าลำไยส่งออก จึงทำให้สภาพสังคมในตำบลคลองใหญ่นั้นมีความหลากหลายของผู้คนในพื้นที่มากขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว กิจกรรมทางสังคมของชุมชนได้ดังกล่าวได้ยุติลง ในช่วงของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ระหว่าง พ.ศ. 2562-2564 โดยจะพบว่าหลังการแพร่ระบาดและการประกาศมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคมนั้นส่งผลให้ตลาดการค้าชายแดนและด่านผ่านแดนถาวรในพื้นที่ต้องยุติกิจกรรมในช่วงเวลาดังกล่าว นอกจากนี้พื้นที่ตำบลคลองใหญ่และชุมชนต่าง ๆ ในอำเภอโป่งน้ำร้อนที่เป็นพื้นที่ชายแดนยังเป็นพื้นที่ที่มีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า จำนวนมากพื้นที่หนึ่งของจังหวัดจันทบุรี ส่งผลให้ตำบลคลองใหญ่มีการประกาศปิดหมู่บ้านในบางหมู่บ้าน เพื่อป้องกันการระบาดของเชื้อไวรัส การตั้งศูนย์พักคอยสำหรับผู้ป่วยโควิด และการตั้งศูนย์การช่วยเหลือในชุมชน เพื่อแจกจ่ายสิ่งของที่จำเป็นกับผู้ป่วยที่รักษาตัวที่บ้าน และโรงพยาบาลศูนย์ การออกระเบียบและกฎในการบังคับใช้ร่วมกันในชุมชน ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากประชาชนในพื้นที่และทำให้ชุมชนสามารถจะผ่านวิกฤติการณ์ดังกล่าวไปได้เป็นอย่างดีจากการร่วมมือของประชาชนในพื้นที่

ผลการศึกษาคุณภาพชีวิตของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรีในด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ในบริเวณพื้นที่ตำบลคลองใหญ่โดยส่วนใหญ่มีสภาพพื้นที่สลับภูเขาดังนั้นพื้นที่ส่วนของชุมชนตำบลคลองใหญ่จึงทำสวนผลไม้ โดยเฉพาะลำไยที่ต้องพึ่งพาภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยกับการผลิต นอกจากนี้การเกิดขึ้นของตลาดการค้าชายแดนในบริเวณบ้านผักกาด ก็ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนที่ทำให้เกิดปัญหาในด้านของการจราจรและมลพิษ โดยในด้านของปัญหาการจราจรนั้นพบว่า จากการที่พื้นที่ของชุมชนนั้นติดกับประเทศกัมพูชา มีทำการค้าขายระหว่างแดน จึงส่งผลกระทบในด้านของการจราจร เนื่องจากว่ามีการใช้เส้นทางคมนาคมของประชาชนทั้ง 2 ประเทศเป็นผลให้เกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนจากการใช้เส้นทางการเดินรถที่มีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังได้รับผลกระทบจากเสียงที่เกิดจากการคมนาคม ปัญหาขยะที่เกิดขึ้นในบริเวณตลาดการค้าอีกด้วย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรีนั้น ผู้วิจัยขอนำเสนอ 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ทางด้านร่างกาย พบว่า ประชาชนในตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี นั้นมีสุขภาพร่างกายที่ค่อนข้างแข็งแรง และมีเศรษฐกิจพื้นฐานจากการเป็นเกษตรกรสวนลำไยและสวนผลไม้ ในพื้นที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีเศรษฐกิจที่ค่อนข้างดี โดยหลังจากที่ประชาชนในพื้นที่สามารถที่จะส่งออกลำไยไปยังต่างประเทศได้ก็ทำให้ประชาชนในชุมชนค่อนข้างมีรายได้ที่ดีและเศรษฐกิจในครอบครัวดี นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์พบว่า ในมิติด้านร่างกายของประชาชนในพื้นที่ประชาชนจะในพื้นที่ตำบลคลองใหญ่จะเป็นโรคเกี่ยวกับเบาหวาน ความดัน และปัญหาไขมันในเลือด ซึ่งตรวจพบเบาหวานความดันปีละประมาณ 3-4 คน มะเร็งปากมดลูกในผู้หญิงปีละ 1 คน เป็นต้น โดยในพื้นที่จะพบการระบาดของไข้เลือดออกที่เป็นปัญหาในทุก ๆ ปี เนื่องจากเป็นพื้นที่สวนผลไม้

จึงทำให้มีน้ำท่วมขังในสวนซึ่งเป็นบ่อเกิดของยุงลาย ซึ่งการบริการด้านสุขภาวะของชุมชนนั้นจะดำเนินการโดยเทศบาลตำบลคลองใหญ่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในการแก้ปัญหาในเรื่องของสุขภาวะของชุมชนในตำบล

2. สุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ทางด้านจิตใจ พบว่า ประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองใหญ่อยู่ในชุมชนที่เอื้ออารีต่อกัน แบ่งปันกัน มีเพื่อนบ้านที่เหมือนเป็นญาติกันอบอุ่นปลอดภัย ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกันในการพัฒนาดูแลหมู่บ้าน ร่วมกันทำบุญตามเทศกาล และร่วมกันทำกิจกรรมตามประเพณี ด้วยความร่วมแรงร่วมใจ ดังจะเห็นได้จากในกรณีที่ดำเนินกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมสาธารณประโยชน์ก็เป็นสิ่งที่ในชุมชนตำบลคลองใหญ่สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากในหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านประชาชนในพื้นที่อยู่รวมกันเสมือนพี่น้องกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ที่เกิดผลกระทบในด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก ในตำบลคลองใหญ่ เนื่องจากมีที่ตั้งติดชายแดนและเป็นพื้นที่ระบาดของจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นผลให้ชุมชนต้องอยู่ในช่วงของการปฏิบัติทางสังคม นอกจากนี้เมื่อมีผู้ป่วยในชุมชนจำนวนเพิ่มขึ้น ทำให้ต้องมีการรักษาพยาบาลผู้ป่วยที่ไม่ได้มีอาการร้ายแรง และได้มีการจัดทำถุงยังชีพของชุมชน เพื่อดูแลประชาชนในชุมชน นอกจากนี้ในระดับตำบลยังมีการจัดทำถุงยังชีพในการแจกจ่ายให้กับประชาชนในพื้นที่อีกด้วย

3. สุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ทางด้านสังคม พบว่า ชุมชนในตำบลคลองใหญ่มีการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ ในแต่ละหมู่บ้านนั้นอยู่ร่วมกันในลักษณะของเครือญาติ นอกจากนี้ด้วยเป็นพื้นที่ชายแดน จึงทำให้มีเครือญาติที่เป็นทั้งคนไทยและคนกัมพูชา โดยจะพบว่า มีการแต่งงานระหว่างคนไทยและคนกัมพูชาในพื้นที่ โดยในตำบลคลองใหญ่มีระบบบริการประชาชนในด้านของงานบริการประชาชนในด้านสุขภาวะของประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองใหญ่นั้นมีหน่วยงานสาธารณสุข ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลคลองใหญ่เป็นผู้ให้บริการร่วมกับเทศบาลตำบลคลองใหญ่ โดยผลการศึกษาสุขภาวะของชุมชนชายแดนด้านสังคมของตำบลคลองใหญ่นั้น มีดังนี้

3.1 การได้รับบริการด้านการรักษาพยาบาล คือ การรักษาโรคให้หาย เมื่อเกิดการเจ็บป่วย โดยจะเป็นการตรวจรักษาโรคทั่วไปของประชาชนในตำบลคลองใหญ่ หากมีโรคที่ร้ายแรงขึ้นก็จะนำส่งโรงพยาบาลโป่งน้ำร้อนซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอ

3.2 การได้รับบริการด้านส่งเสริมสุขภาพ คือ การบำรุงรักษาให้ร่างกายแข็งแรง มีภูมิต้านทาน จะเป็นการให้บริการประชาชนในด้านของการดูแลสุขภาพในทุกช่วงวัย ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงผู้สูงอายุ

3.3 การป้องกันและควบคุมโรค หมายถึง การระมัดระวัง ป้องกันไม่ให้ป่วยเป็นโรค เป็นการให้บริการควบคู่กับกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของโรงพยาบาล ซึ่งเป็นการให้บริการกับประชาชนในทุกช่วงอายุเช่นเดียวกัน โดยจากการศึกษาพบว่างานให้บริการเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคในตำบล โดยจะแบ่งงานบริการเป็นด้าน ได้แก่ งานให้บริการฉีดวัคซีน ของกลุ่มต่าง ๆ และวัคซีนป้องกันโรค งานคัดกรองผู้ป่วยตามกลุ่มโรค เป็นงานที่ทำควบคู่ไปกับการให้บริการด้านส่งเสริมสุขภาพ โดยจะทำการคัดกรองผู้ป่วยออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มป่วย โดยผู้ที่เป็นกลุ่มปกติจะเป็นกลุ่มที่ให้มีการตรวจคัดกรองโรคใหม่ในทุก ๆ ปี กลุ่มที่มีความเสี่ยงจะดำเนินการในการให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตัว การรับประทานอาหารเพื่อป้องกันโรค ส่วนผู้ป่วยจะเข้าสู่กระบวนการรักษาโดยจะดำเนินการส่งตัวรักษาโรคต่อที่โรงพยาบาลโป่งน้ำร้อน และกิจกรรมโครงการอาหารปลอดภัย เป็นการบริการประชาชนในพื้นที่เพื่อป้องกันสารพิษปนเปื้อนในอาหาร โดยจะทำการสุ่มตรวจร้านอาหารและแผงลอย สารปนเปื้อนจากเนื้อสัตว์ เป็นต้น

3.4 การได้รับบริการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพของประชาชน เมื่อเกิดความพิการ หรือการทำหน้าที่ของอวัยวะเกิดความผิดปกติก็มีการฟื้นฟูให้คืนสภาพ หรือใช้งานได้ปกติ โดยการบริการดังกล่าวนี้ประชาชนผู้ที่ได้รับบริการในตำบลคลองใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้พิการในชุมชน และกลุ่มผู้ป่วยโรคระยะร้ายแรงในตำบล โดยพบว่า ตำบลคลองใหญ่เป็นตำบลที่มีผู้พิการทางด้านร่างกาย และการเคลื่อนไหวเป็นจำนวนมาก โดยมีผู้พิการจำนวนทั้งสิ้น 119 คน สาเหตุที่ตำบลคลองใหญ่มีประชาชนที่มีผู้พิการค่อนข้างมากเนื่องจาก พื้นที่คลองใหญ่ในอดีตเป็นพื้นที่ชายแดน และมีการสู้รบกันในช่วงของสงครามเขมรแดง จึงทำให้บริเวณชายแดนมีการฝังระเบิดไว้ระหว่างสงคราม ดังนั้นหลังสงคราม ประชาชนจำนวนหนึ่งได้เข้าไปในพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูกมันสำปะหลัง บางส่วนเก็บหาของป่า ทำให้เหยียบกับระเบิดที่ถูกฝังไว้ในช่วงสงคราม ซึ่งในปัจจุบันยังคงมีกับระเบิดบางส่วนที่ยังไม่ได้เก็บกู้ โดยกลุ่มผู้ที่มีปัญหาในด้านสุขภาวะดังกล่าวนี้จะได้รับการบริการดูแลสุขภาพในลักษณะของการรักษาแบบบูรณาการ กล่าวคือ การรักษาดูแลสุขภาพของประชาชนในตำบลคลองใหญ่จะใช้การบูรณาการระหว่างศาสตร์แผนปัจจุบันกับแพทย์แผนไทยเข้าไปทำการฟื้นฟูผู้ป่วยเพื่อให้สุขภาวะทางด้านร่างกายและจิตใจที่ดีขึ้น

3.5 การดูแลในด้านของการจัดการขยะเพื่อสร้างสังคมสุขภาวะ โดยศึกษาพบว่า การที่ชุมชนการค้าชายแดนในตำบลคลองใหญ่เริ่มมีการขยายตัว จึงส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่บริเวณ

การค้าชายแดนได้รับผลกระทบจากขยะ ในบริเวณชุมชนที่เป็นพื้นที่การค้าชายแดนในตลาดซึ่งเป็นล้งรับซื้อผลไม้ ที่อาจจะพบเจอขยะเปียกและถุงพลาสติกที่มาจากนักท่องเที่ยว จึงจำเป็นจะต้องมีการจัดการเกี่ยวขยะในชุมชน จากการศึกษาพบว่า ในการจัดการปัญหาด้านขยะของชุมชนในตำบลคลองใหญ่ได้มีการบริหารจัดการขยะ เพื่อสร้างสุขภาวะที่ดีในชุมชน โดยจากการศึกษาพบว่า ตำบลคลองใหญ่ได้มีการดำเนินการในด้านของขยะอินทรีย์ ดังนี้

3.5.1 การจัดตั้งถังขยะอินทรีย์ในทุกหมู่บ้าน ตั้งแหล่งเรียนรู้ในด้านขยะอินทรีย์ในการให้ความรู้การทำปุ๋ยจากขยะอินทรีย์ ซึ่งในปัจจุบันตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านหนองบอน ตำบลคลองใหญ่ เป็นโรงเก็บขยะและเป็นต้นแบบในด้านของการจัดการขยะอินทรีย์ โดยมีนายวิเชียร พวงศรี เป็นประธานศูนย์เรียนรู้

3.5.2 การจัดตั้งธนาคารขยะเพื่อรับซื้อในชุมชน โดยจัดตั้งที่หมู่ 6 บ้านมะรุม ได้อย่างต่อเนื่อง

3.5.3 การให้บริการเก็บขยะตามหมู่บ้าน โดยมีการบริการรถขนขยะของเทศบาลตำบลคลองใหญ่ และการจัดการขยะในชุมชนตลาด โดยเฉพาะตลาดการค้าชายแดนไทยกัมพูชาบ้านผักกาดที่มีการจัดระเบียบ การทำความสะอาด ให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล เป็นต้น

3.5.4 การจัดการตลาดการค้าชายแดนบ้านผักกาดเพื่อให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล

4. สุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในบริบทของตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ทางด้านจิตวิญญาณ จากการศึกษาพบว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณของชุมชนนั้นมีอยู่ 4 ด้าน ได้แก่

4.1 ด้านตนเอง เป็นความสัมพันธ์ภายในกับตนเอง เน้นความหมาย เป้าหมาย และคุณค่าในชีวิต เป็นการตระหนักรู้เป็นแรงผลักดันหรือภาวะเหนือตนเอง จิตวิญญาณของมนุษย์ในการค้นหาตัวตน และคุณค่าในตนเอง โดยจากการสัมภาษณ์ในประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านในตำบลคลองใหญ่เป็นผู้ที่มีความเข้าใจความต้องการของตนเองอันได้แก่ การเข้าถึงความต้องการในอาชีพของตนเอง โดยจะพบว่า ระดับการศึกษาของคนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่จะจบปริญญาตรี การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยจึงเป็นสิ่งที่เยาวชนต้องการที่จะเข้ามาศึกษาเล่าเรียนเพื่อเป็นความรู้ แต่ไม่ได้เรียนเพื่อไปประกอบอาชีพ เพราะจะพบว่าลูกหลานโดยส่วนใหญ่ในตำบลคลองใหญ่จะกลับไปประกอบชีพเกษตรกรรม เป็นต้น

4.2 ด้านบุคคลอื่น เป็นการแสดงออกถึงคุณภาพและความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างตนเองกับบุคคลอื่น เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและวัฒนธรรม แสดงออกด้วยความรัก ความไว้วางใจ การให้อภัย และความศรัทธา โดยจากการศึกษาพบว่า ประชาชนในตำบลคลองใหญ่จะรู้จักกันค่อนข้างมาก และในพื้นที่ค่อนข้างมีความปลอดภัยสูง เนื่องจากมีระบบการรักษาความปลอดภัย การจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ถึงแม้ว่าวิถีชีวิตของระชาชนที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย ที่แต่ละคนทำงานอยู่ในสวนของตนเอง แต่เมื่อมีกิจกรรมงานสังคม หรือเรื่องที่ต้องขอความร่วมมือจากคนในพื้นที่ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เป็นต้น

4.3 ด้านสิ่งแวดล้อม อยู่เหนือด้านกายภาพและชีวภาพ ไปสู่การรับรู้และตระหนักในความเป็นหนึ่งเดียวของสิ่งแวดล้อม ในส่วนของสุขภาวะด้านดังกล่าว พบว่า พื้นที่ในตำบลคลองใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่สร้างที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของตนเองในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อาศัยสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ และวิถีชีวิตที่ยังคงพอได้รับแหล่งอาหารตามธรรมชาติตามคลองต่าง ๆ ในพื้นที่ มีพื้นที่ในการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวบ้าง

4.4 ด้านสิ่งศรัทธาเบื้องบน ความสัมพันธ์ของตนเองกับบางสิ่งหรือบางคนที่มีพลังอำนาจเกินกว่ามนุษย์ จากการศึกษาพบว่า ด้วยสภาพสังคมของตำบลคลองใหญ่โดยส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่นับถือพุทธศาสนา ดังนั้นจึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนเป็นพุทธศาสนิกชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญโดยทั่วไป เป็นต้น

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนในบริบทของตำบลคลองใหญ่นั้น มีดังต่อไปนี้

1. การทบทวนความเป็นอยู่ของชุมชนในการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจและสังคม โดยจากการศึกษานั้นพบว่า การทบทวนชุมชนนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ด้วยตำบลคลองใหญ่เป็นพื้นที่ชายแดน จึงทำให้มีวัฒนธรรมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่น นอกจากนี้ด้วยลักษณะทางเศรษฐกิจของประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองใหญ่นั้นกว่าร้อยละ 80 เป็นเกษตรกรสวนลำไย คุณภาพชีวิตของประชาชนจึงขึ้นอยู่กับกลไกราคาตลาด สถานการณ์ ปริมาณผลผลิตสินค้าและบริการ รวมถึงอาชีพการค้าชายแดนที่จะต้องพึ่งพิงสถานการณ์ระหว่างประเทศด้วยเช่นเดียวกัน ด้วยเป็นเช่นนี้จากการศึกษาพบว่า ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 เป็นช่วงเวลาที่ชุมชนตำบลคลองใหญ่ได้รับผลกระทบค่อนข้างมากในด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากมาตรการรักษาระยะห่างของรัฐ สถานการณ์การรับซื้อของประเทศปลายทางที่ไม่สามารถนำเข้าสินค้าได้ และการขนส่งที่มีขั้นตอนมากขึ้น และการปิดด่านชายแดนระหว่างไทยและกัมพูชาและด่านพรมแดนอื่นทำให้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และสุขภาวะของคนในพื้นที่ในด้านจิตใจ ดังนั้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะชุมชนควรบนพื้นฐานของการทบทวนความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถที่จะดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้ขับเคลื่อนต่อไปได้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นจึงเป็นสิ่ง

สำคัญต่อชุมชนโดยมีปัจจัยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สำคัญที่จะต้องดำเนินการ ได้แก่

1.1 ด้านประชากร พบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลคลองใหญ่ในด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม เกิดจากปัจจัยด้านประชากรเป็นสำคัญ ทั้งการเคลื่อนย้ายผู้คนจากต่างถิ่นที่เข้ามาทำงาน และการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่ชุมชนและหน่วยงานในท้องที่จำเป็นที่จะต้องดูแลร่วมด้วย ทั้งในด้านของนโยบายและการบังคับใช้กฎหมาย จากการเปลี่ยนแปลงของผู้คนที่ไหลเวียนของชุมชน ที่จะทำให้ชุมชนสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยคำนึงถึงการเปลี่ยนของประชากรในชุมชน การจัดการความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมของคนในพื้นที่และกลุ่มคนใหม่ ๆ ที่เข้ามาในพื้นที่ใหม่

1.2 ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ตำบลคลองใหญ่นั้นเป็นชุมชนที่ชีวิตทางเศรษฐกิจนั้นขึ้นอยู่กับกลไกตลาด และสถานการณ์ระหว่างประเทศ ที่ราคาผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนจะขึ้นอยู่กับประเทศปลายทาง และสถานการณ์ของบริเวณชายแดน โดยจะเห็นได้ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ระหว่างปี พ.ศ. 2562 - ปี พ.ศ. 2564 นั้น ชุมชนได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจมาจากการปิดด่านการค้าชายแดน และกฎระเบียบที่เพิ่มมากขึ้นของสินค้าส่งออกที่ส่งผลให้ไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ทัน จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่จำนวนหนึ่งได้รับผลกระทบที่ไม่สามารถที่จะนำเงินมาใช้หนี้ตามระยะเวลา ดังนั้นในด้านเศรษฐกิจจึงจำเป็นที่จะต้องหาทางเลือกของตลาดในการส่งสินค้าทั้งในและต่างประเทศมากขึ้น การรวมกลุ่มในลักษณะของกลุ่มเกษตรกรในการสร้างอำนาจการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง และการสร้างอาชีพที่จะสามารถเป็นทางเลือกให้กับตนเองเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น

1.3 ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยจากการศึกษาพบว่า ในด้านของคุณภาพชีวิตของชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อมจะพบว่า ตำบลคลองใหญ่ในยุคหลังเปิดประตูการค้าและเปิดด่านพรมแดนถาวรนั้นส่งให้ชุมชนได้รับผลกระทบจากฝุ่นละออง และปัญหาขยะในบริเวณพื้นที่ชายแดน ถึงแม้ว่าในช่วงสถานการณ์โควิดจะทำให้ลดการเข้ามาของคนจากชุมชนภายนอกได้ก็ตาม แต่ก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีนโยบายในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บริเวณที่เป็นตลาดการค้ามากขึ้นในด้านของการจัดการขยะ นอกจากนี้ในพื้นที่ตำบลคลองใหญ่นั้น 80 เปอร์เซ็นต์ของประชาชนในพื้นที่นั้นทำเกษตรกรรม ที่จำเป็นจะต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะแหล่งน้ำ ซึ่งต้องใช้งบประมาณในการดำเนินงานจึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูชุมชนในด้านดังกล่าว

2. การสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีในสังคมควรมีการวางแผนการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากบริบทที่ตำบลคลองใหญ่เป็นพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในด้านเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรี จึงไม่สามารถที่จะทำการพัฒนาเฉพาะในมิติที่เป็นเพียงคนไทยเท่านั้น แต่ยังต้องครอบคลุมไปถึงกลุ่มคนชายแดนกลุ่มอื่นที่เข้ามาในพื้นที่และครอบคลุมถึงกิจกรรมที่จะสามารถสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างชุมชนและภาคีอื่น ๆ ในพื้นที่ เช่น หน่วยงานสาธารณสุข อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในการให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ หรือเป็นการเสริมสร้างให้คนในชุมชนอยู่อย่างไรให้เกิดความสุขมากที่สุดและนอกจากนี้ ทางหน่วยงานดังกล่าวสามารถสนับสนุน หรือรณรงค์การออกกำลังกาย ซึ่งอาจจะมีการจัดตั้งกลุ่มออกกำลังกายในชุมชน เพื่อให้ประชาชน หรือคนในชุมชนเป็นผู้ที่มีสุขภาพดี ผ่านการรณรงค์ของหน่วยงานภาครัฐ ป้องกันการเกิดโรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงการให้บริการให้กับประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง โดยจากการศึกษาพบว่าตำบลคลองใหญ่เป็นพื้นที่ชายแดน จึงทำให้ประชากรในตำบลคลองใหญ่นั้นมีทั้งประชากรที่เป็นคนไทยในพื้นที่ ประชากรที่เป็นแรงงานข้ามชาติ และคนกัมพูชาที่เข้ามาตั้งรกรากหรือทำธุรกิจในบริเวณชายแดน ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของในชุมชน นอกจากจะพัฒนาโดยการบูรณาการจากทุกภาคส่วนแล้วก็มีความจำเป็นจะต้องพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของประชากรในพื้นที่จากกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความเสมอภาคในสังคมประชาธิปไตย โดยการดำเนินงานในการสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนและสุขภาวะในหลักการของการมีส่วนร่วมนั้นควรมีดังนี้

ระดับที่ 1 การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) คือ การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐในแต่ละตำบลเป็นระดับที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนน้อยที่สุด ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนในการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานของภาครัฐ โดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่โดยจะต้องมีการนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้อง มีความทันสมัย และประชาชนสามารถเข้าถึงได้ ซึ่งสามารถประชาสัมพันธ์ผ่านเฟซบุ๊กหรือเว็บไซต์ของหน่วยงานได้

ระดับที่ 2 (Consult) คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเท็จจริง จากประชาชนในพื้นที่ เพื่อนำมาในการประกอบการตัดสินใจ ดังนั้นประชาชนมีบทบาทในฐานะการให้ข้อมูล การตัดสินใจเป็นของหน่วยงานภาครัฐ รูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ สามารถทำได้ในรูปแบบของการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน หรือการทำประชาคมประจำเดือน

ระดับที่ 3 การให้เข้ามามีบทบาท (Involve) คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำงานตลอดกระบวนการตัดสินใจหรือเกี่ยวข้องในกระบวนการกำหนดนโยบายการวางแผน

โครงการ และวิธีการทำงานโดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่จัดระบบอำนวยความสะดวกยอมรับการเสนอแนะ และการตัดสินใจร่วมกับภาคประชาชน ซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะของการประชุมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่

ระดับที่ 4 การสร้างความร่วมมือ (Collaborate) คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับสูง โดยประชาชนและภาครัฐจะทำงานร่วมกันในกระบวนการของการตัดสินใจ เช่น แต่งตั้งเป็นคณะกรรมการร่วมหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน แต่งตั้งเป็นคณะที่ปรึกษาภาคประชาชน

ระดับที่ 5 การให้อำนาจแก่ประชาชน (Empower) คือ เป็นระดับที่ให้บทบาทแก่ประชาชนในระดับที่สูงสุด เพราะให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ รัฐจะดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูงสุดนี้เน้นให้ประชาชนเป็นเจ้าของดำเนินภารกิจ และภาครัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนเท่านั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับนี้ เช่น การลงประชามติและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยกระบวนการประชาคม

3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะชุมชนในลักษณะของการบูรณาการ จากการศึกษาพบว่า ในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ชุมชนชายแดนนั้น มีความจำเป็นจะต้องมีการบูรณาการการดูแลคุณภาพชีวิต สุขภาวะ รวมถึงระบบสุขภาพของชุมชน เนื่องจากในปัจจุบันปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นปัญหาที่ไม่สามารถที่จะแยกส่วนในการแก้ปัญหาได้ เนื่องจากปัญหาจากคุณภาพชีวิตก็อาจจะส่งผลต่อด้านสุขภาวะจิตใจ หรือร่างกาย การพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณก็ส่งผลต่อคุณภาพที่ดีขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น ระบบสุขภาพในการรักษาโรคนั้น มีองค์ประกอบที่เกี่ยวโยงกันและทับซ้อนกัน 3 ส่วนที่ไม่แยกขาดจากกัน คือ การดูแลตนเองของภาคประชาชน การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ภาควิชาชีพได้ โดยจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรในตำบลคลองใหญ่นั้นประกอบอาชีพเกษตรสวนลำไย ที่จะต้องใช้สารเคมีในหลาย ๆ ขั้นตอนการผลิต จึงส่งผลให้ได้รับผลกระทบในด้านสุขภาพ ได้แก่ สารเคมีตกค้างในเลือด ซึ่งในขั้นตอนการตรวจ รักษานั้นจำเป็นต้องใช้วิธีในลักษณะของบูรณาการศาสตร์ทั้งแพทย์แผนไทย และตะวันตกร่วมกันในการลดสารเคมีปนเปื้อน เช่น สามารถใช้สมุนไพรไทยบางชนิดที่มีสรรพคุณในการละลายสารเคมีในเลือดได้ เช่น รางจืดที่เป็นสมุนไพรไทย สามารถหาซื้อได้ง่ายและสามารถปลูกได้ในชุมชนมาช่วยในการกำจัดสารเคมีเลือดเพื่อลดการเป็นโรคร้ายแรงที่จะตามมา นอกจากนี้ควรมีการสร้างความร่วมมือในการแก้ปัญหาด้วยการทำสื่อสาธารณะจากชุมชน ที่จะทำให้ชุมชนสามารถที่จะมีความตระหนักในเรื่องของการสร้างสุขภาวะ ปัญหาสุขภาพของตน และนำไปสู่การตระหนักที่จะสร้างสุขภาวะของชุมชนที่ดี เป็นต้น

4. การสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีในชุมชนเพื่อลดปัญหามลภาวะด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีและสุขภาพที่ดี จากศึกษาพบว่าตำบลคลองใหญ่หลังที่มีการเปิดประตูการค้าชายแดนนั้น พบว่า สภาพแวดล้อมของชุมชนค่อนข้างที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ทั้งการเกิดขึ้นของร้านค้า และตลาดที่อยู่บริเวณบ้านผักกาด การพัฒนาของชุมชนได้ทำให้สภาพเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น อย่างไรตาม ผลที่ตามมาคือ ประชาชนในพื้นที่รับผลกระทบในด้านของสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาการจราจร ฝุ่นละออง และปัญหาขยะที่มาจากนักท่องเที่ยว และขยะจากพื้นที่ตลาด อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าวได้ลดลงเนื่องจากสถานการณ์โควิด 19 ที่ทำให้ตลาดการค้าชายแดนปิดลงชั่วคราวในช่วงสถานการณ์โควิด อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน (ตุลาคม 2565) ด่านพรมแดนถาวรระหว่างไทยและกัมพูชาได้กลับมาเปิดในพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง และระบบเศรษฐกิจในชุมชนบริเวณตลาดการค้าชายแดนที่กำลังขับเคลื่อน จึงควรต้องมีการสร้างระบบบริหารจัดการขยะและมลภาวะทางด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนเพื่อรองรับการเป็นชุมชนการค้าชายแดนสู่ชุมชนชายแดนที่ไปสู่การดำเนินเศรษฐกิจในระดับอาเซียน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องบริหารจัดการเรื่องดังกล่าวในด้านที่สำคัญดังนี้

1. การย้อนทบทวนบริบทวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชน กระบวนการทบทวนตนเองของชุมชน

2. การสร้างพื้นที่เรียนรู้ใหม่ตามธรรมชาติความต้องการของชุมชนให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่และความต้องการของชุมชน

3. การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้สุขภาวะของชุมชนร่วมกันกับองค์กรภายนอก ภายใต้นิยามคำว่าสุขภาพที่เปลี่ยนแปลงไป กระทั่งกลายมาเป็นสุขภาวะชุมชนที่หมายรวมถึงทางด้านร่างกายจิตใจสังคมและปัญญากระบวนการเรียนรู้ด้านสุขภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

4. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชนจะต้องมีการดำเนินงานอย่างมีเป้าหมายที่ให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับสุขภาวะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ที่จะทำให้ชุมชนได้มีศักยภาพของคนในชุมชนที่มีอาจดำรงอยู่ในฐานะผู้รอคอยและพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือหน่วยงานภายนอกเพียงอย่างเดียว

สรุปและอภิปรายผล

ในการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาเพื่อการเป็นประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิต สุขภาวะ และนำเสนอแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนในบริบทของตำบลคลองใหญ่ชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา โดยจากการศึกษานั้นพบว่า

ผลการศึกษาด้านคุณภาพชีวิตของชุมชนนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของคุณภาพชีวิตที่ถูกนำเสนอโดย UNESCO (1980: 312) ในส่วนของการประเมินคุณภาพชีวิตในด้านวัตถุวิสัย (Objective) การประเมินด้านวัตถุวิสัยที่อาศัยข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรม สามารถมองเห็นได้ นับได้ และวัดได้ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยผลการวิจัยของคุณภาพชีวิตในการศึกษาในครั้งนี้ได้นำเสนอผลการศึกษาคุณภาพชีวิตในมิติทางด้านวัตถุวิสัยไว้ 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคมและด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ คุณภาพชีวิตของชุมชนในด้านเศรษฐกิจของตำบลคลองใหญ่ได้รับผลกระทบมาจากสถานการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับนานาชาติ และกลไกตลาด ในส่วนของด้านคุณภาพชีวิตทางด้านสังคม พบว่า ชุมชนมีการรวมกลุ่มและดำเนินกิจกรรมทางสังคมในด้านของกิจกรรมสาธารณประโยชน์ มีการปฏิบัติตามกฎและกติการ่วมกันของสังคม ในช่วงวิกฤติการณ์และมีความเป็นอยู่ในฐานะชุมชนที่มีวัฒนธรรมร่วมระหว่างคนชายแดน ในด้านของคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนได้รับผลกระทบจากการเปิดตลาดการค้าชายแดน ซึ่งส่งผลต่อการจราจร มลภาวะทางเสียง และขยะในบริเวณตลาดการค้าชายแดน เป็นต้น นอกจากนี้ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรวิชญ์ ปิยนนทศิลป์ (2560: 51) ที่ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาพื้นที่ชายแดน เพื่อการค้าการลงทุนและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน การพัฒนาพื้นที่ชายแดนของจังหวัดในประเทศไทยที่มีพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นช่องทางในการกระจายสินค้าและบริการมากขึ้น ซึ่งเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลตามยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในส่วนของการพัฒนาประเทศด้านความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาการสร้างสมรรถนะทางเศรษฐกิจในทุกระดับ และสิ่งที่สำคัญของการพัฒนาพื้นที่ชายแดน คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ชายแดนต้องคำนึงถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และความมั่นคง ซึ่งปัจจัยการพัฒนาดังกล่าว จะต้องอาศัยข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลความพึงพอใจและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และข้อมูลแนวทางการพัฒนาพื้นที่ชายแดนจากทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดการบูรณาการในการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่ชายแดน บนพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนไปพร้อมกัน นอกจากนี้ในงานวิจัยชิ้นนี้ยังพบผลการศึกษาในส่วนของคุณภาพชีวิตของชุมชนชายแดนนั้นมีปัจจัยมาจากเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ และกลไกตลาด โดยจะพบว่า ตำบลคลองใหญ่ เป็นตำบลที่อยู่ในจุดผ่านแดนถาวร ระหว่างไทยกัมพูชา ถูกวางเป็นจุดยุทธศาสตร์ในด้านของการค้าชายแดนในจังหวัดจันทบุรี จึงทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชนโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจนั้น จะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของกลไกตลาดและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่าด้วยการเปิดตลาดการค้าชายแดน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมที่ทำให้เกิดการเข้ามาของกลุ่มคนนอกพื้นที่ทั้งนายทุนและแรงงาน จึงทำให้ชุมชนมีความหลากหลายหลังจากที่มีการเปิดประตูการค้า เป็นต้น

เมื่อวิเคราะห์ผลการศึกษาในด้านสุขภาวะของชุมชนนั้น พบว่า ผลการศึกษานั้นสอดคล้องกับแนวคิดด้านสุขภาวะขององค์การอนามัยโลก (อ้างถึงใน ชุติมา ทองวชิระ และคนอื่น ๆ, 2561: 51) และแนวคิดของ เยาวภา ติอัชสุวรรณ (อ้างถึงใน ชุติมา ทองวชิระ และคนอื่น ๆ, 2561: 51) ทำการศึกษามิติทางสุขภาวะของชุมชนชุมชนออกมา 4 ด้าน ได้แก่ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางร่างกาย (Physical Wellbeing) หมายถึง ร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลัง ไม่เป็นโรค ไม่พิการ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียง ไม่มีอันตรายและมีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ โดยผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี นั้นมีสุขภาพร่างกายที่ค่อนข้างแข็งแรงและมีเศรษฐกิจพื้นฐานจากการเป็นเกษตรกรสวนลำไยและสวนผลไม้ในพื้นที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีเศรษฐกิจที่ค่อนข้างดี โดยหลังจากที่ประชาชนในพื้นที่สามารถที่จะส่งออกลำไยไปยังต่างประเทศได้ก็ทำให้ประชาชนในชุมชนค่อนข้างมีรายได้ที่ดีและเศรษฐกิจในครอบครัวดี ด้านที่ 2 ด้านทางจิตใจ โดยพบว่า ประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองใหญ่อยู่ในชุมชนที่เอื้ออารีต่อกัน แบ่งปันกัน มีเพื่อนบ้านที่เหมือนเป็นญาติกัน อบอุ่น ปลอดภัย ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกันในการพัฒนาดูแลหมู่บ้าน ร่วมกันทำบุญตามเทศกาล และร่วมกันทำกิจกรรมตามประเพณี ด้วยความร่วมแรงร่วมใจ ดังจะเห็นได้จากในกรณีที่ดำเนินกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมสาธารณประโยชน์ก็เป็นสิ่งที่ให้ทำชุมชนตำบลคลองใหญ่สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากในหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ประชาชนในพื้นที่อยู่รวมกันเสมือนพี่น้องกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี นอกจากนี้ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ที่เกิดผลกระทบในด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมากในตำบลคลองใหญ่ เนื่องจากมีที่ตั้งติดชายแดน และเป็นพื้นที่ระบาดของจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นผลให้ชุมชนต้องอยู่ในช่วงของการปฏิบัติทางสังคม และเมื่อมีผู้ป่วยในชุมชนจำนวนเพิ่มขึ้น ทำให้ต้องมีการรักษาพยาบาลผู้ป่วยที่ไม่ได้มีอาการร้ายแรง จึงทำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำถุงยังชีพแจกจ่ายกันในชุมชน ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์อีกด้วย ด้านที่ 3 สุขภาวะทางสังคม เป็นแนวคิดที่วิเคราะห์ชุมชนในประเด็นของการอยู่ร่วมกันของชุมชน โดยจะพบว่าชุมชนในตำบลคลองใหญ่ มีการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ในแต่ละหมู่บ้านนั้น อยู่ร่วมกันในลักษณะของเครือญาติ นอกจากนี้ด้วยเป็นพื้นที่ชายแดน จึงทำให้มีเครือญาติที่เป็นทั้งคนไทยและคนกัมพูชา โดยจะพบว่า มีการแต่งงานระหว่างคนไทยและคนกัมพูชา

ในพื้นที่ โดยในตำบลคลองใหญ่มีระบบบริการประชาชนในด้านของงานบริการประชาชนในด้านสุขภาวะของประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองใหญ่นั้นมีหน่วยงานสาธารณสุข ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลคลองใหญ่เป็นผู้ให้บริการร่วมกับเทศบาลตำบลคลองใหญ่ เป็นต้น

ด้านที่ 4 สุขภาวะของชุมชนทางด้านจิตวิญญาณเป็นสุขภาวะ ที่เกิดขึ้นเมื่อทำความดี หรือจิตสัมผัสกับสิ่งที่ดี อันสูงส่ง เช่น การเสียสละ การมีความเมตตา กรุณา การเข้าถึงพระรัตนตรัย การเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้า โดยจากการศึกษาพบว่า ทางด้านจิตวิญญาณ จากการศึกษาพบว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณของชุมชนนั้นมีอยู่ 4 ด้าน ซึ่งสอดคล้องการศึกษาของ ปกรณ์ สิงห์สุริยา (มุกดา สีตลานุชิต, 2557: 58-62) ที่ได้จัดทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเจ้าหน้าที่ทางสาธารณสุขทุกระดับ ในประเทศไทยรวมถึงดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์กรอบแนวคิด เรื่อง สุขภาวะทางจิตวิญญาณ ได้สรุปว่า สุขภาวะ คือ ผลจากการทำงานของสมรรถนะในการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม สุขภาวะทางจิตวิญญาณ เป็นการตระหนักถึงความมีความหมายในชีวิตตนเอง โดยตระหนักในเป้าหมายชีวิต และตระหนักในความสำคัญของตนเอง โดยจะพบว่า ผลการศึกษาของงานวิจัยในครั้งนี้มีความสอดคล้องดังประเด็นต่อไปนี้

1. ด้านตนเอง เป็นความสัมพันธ์ภายในกับตนเอง เน้นความหมาย เป้าหมาย และคุณค่าในชีวิต เป็นการตระหนักรู้เป็นแรงผลักดันหรือภาวะเหนือตนเอง จิตวิญญาณของมนุษย์ในการค้นหาตัวตน และคุณค่าในตนเอง โดยจากการสัมภาษณ์ในประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านในตำบลคลองใหญ่เป็นผู้ที่มีความเข้าใจความต้องการของตนเองอันได้แก่ การเข้าถึงความต้องการในอาชีพของตนเอง โดยจะพบว่า ระดับการศึกษาของคนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่จะจบปริญญาตรี การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยจึงเป็นสิ่งที่เยาวชนต้องการที่จะเข้ามาศึกษาเล่าเรียนเพื่อเป็นความรู้ แต่ไม่ได้เรียนเพื่อไปประกอบอาชีพ เพราะจะพบว่าลูกหลานโดยส่วนใหญ่ในตำบลคลองใหญ่จะกลับไปประกอบชีพเกษตรกรรม เป็นต้น

2. ด้านบุคคลอื่น เป็นการแสดงออกถึงคุณภาพ และความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างตนเองกับบุคคลอื่น เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและวัฒนธรรม แสดงออกด้วยความรัก ความไว้วางใจ การให้อภัย และความศรัทธา โดยจากการศึกษาพบว่า ประชาชนในตำบลคลองใหญ่จะรู้จักกันค่อนข้างมาก และในพื้นที่ค่อนข้างมีความปลอดภัยสูงเนื่องจากมีระบบการรักษาความปลอดภัย การจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ถึงแม้ว่าวิถีชีวิตของประชาชนที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย ที่แต่ละคนทำงานอยู่ในสวนของตนเอง แต่เมื่อมีกิจกรรมงานสังคม หรือเรื่องที่ต้องขอความร่วมมือจากคนในพื้นที่ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เป็นต้น

3. ด้านสิ่งแวดล้อม อยู่เหนือด้านกายภาพและชีวภาพไปสู่การรับรู้และตระหนักในความเป็นหนึ่งเดียวของสิ่งแวดล้อม ในส่วนของสุขภาวะด้านดังกล่าวพบว่า พื้นที่ในตำบลคลองใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่สร้างที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของตนเอง ในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อาศัยสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ และวิถีชีวิตที่ยังคงพอได้รับแหล่งอาหารตามธรรมชาติตามคลองต่าง ๆ ในพื้นที่ มีพื้นที่ในการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวบ้าง และในส่วนของสุขภาวะทางปัญญาในด้านสิ่งศรัทธาเบื้องบนความสัมพันธ์ของตนเอง กับบางสิ่งหรือบางคนที่มีพลังอำนาจเกินกว่ามนุษย์ จากการศึกษาพบว่า ด้วยสภาพสังคมของตำบลคลองใหญ่โดยส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่นับถือพุทธศาสนาดังนั้นจึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนเป็นพุทธศาสนิกชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญโดยทั่วไป เป็นต้น

นอกจากนี้ผลการวิจัยด้านสุขภาวะชุมชนยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษฎา บุญชัย และคนอื่น ๆ (2563: 26-40) ได้ทำวิจัยเรื่อง การประเมินความเสียหาย ผลกระทบและการปรับตัวของชุมชนท้องถิ่น ต่อภาวะโรคระบาด COVID-19 เป็นในประเด็นที่ว่าชุมชนหรือท้องถิ่นเผชิญวิกฤตมาก่อนการระบาดของไวรัส COVID-19 อันเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจทางโครงสร้าง ทรัพยากร การผลิต การตลาด กระทบต่อกระบวนการทางเศรษฐกิจมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งการระบาดของโรคโควิด 19 ที่ส่งผลกระทบซ้ำเติมเข้าไปอีก ปัญหาเชิงโครงสร้างในด้านต่าง ๆ ทำให้สถานภาพชุมชนอ่อนแอลง มีความเสี่ยง ไม่มีทางเลือกหลาย ๆ ปัจจัยเป็นความเสี่ยงที่ไม่สามารถเลี่ยงได้ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ความเหลื่อมล้ำ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำกัด เป็นต้น และต้องเผชิญกับการแก้ปัญหาด้านนโยบายมาตรการของรัฐในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด-19 ที่ทำให้ชุมชนมีความอ่อนแออันเนื่องมาจากมาตรการล็อคดาวน์ทำให้บางพื้นที่ประชาชนไม่สามารถประกอบอาชีพหรือกระทำการกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนและชุมชนหรือท้องถิ่นขาดรายได้ในการจะนำมาจับจ่ายใช้สอย ความอ่อนแอทำทางเลือกในการปรับตัวเป็นไปได้จำกัด โดยจากผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในตำบลคลองใหญ่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการค้าบริเวณชายแดนได้รับผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตเป็นอย่างมาก เป็นต้น

ผลการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนในบริบทของตำบลคลองใหญ่นั้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิรัศม์ชญา พิพัฒน์เพ็ญ และคนอื่น ๆ (2553: 2) ที่ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ด้านสุขภาพเพื่อสร้างสรรค์ความเข้มแข็งแห่งสุขภาวะของชุมชน กรณีตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในประเด็นของการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งแห่งสุขภาวะชุมชน การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งแห่งสุขภาวะชุมชน เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ในความเป็นจริงแล้วกระบวนการ

เรียนรู้ของคนในชุมชนในอันที่จะพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ทั้งในระดับครัวเรือนและในภาพรวมของชุมชนนั้นไม่เคยหยุดนิ่ง ชุมชนมีการเรียนรู้ที่จะจัดการกับปัญหา สถานการณ์ต่าง ๆ ที่ต้องเผชิญอยู่เสมอ ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับการดำรงชีวิตหรือสุขภาวะแห่งชุมชน จากภาพรวมของการวิจัยได้นั้นมีความจำเป็นที่จะต้องทำการทบทวนบริบทวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชน กระบวนการทบทวนตนเองของชุมชน นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้ อันเป็นการทำความเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอย่างรอบด้านในช่วงเวลาที่ผ่านมา คือการที่ชีวิตชุมชนเริ่มที่จะมีการเปลี่ยนแปลงนับจากการเปลี่ยนวิถีการผลิตของชุมชนจากเดิมอย่างไร โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาบริบทของชุมชนในด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขของชุมชนในด้านของสุขภาวะของชุมชนเพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนในลำดับต่อไป ในลักษณะของการสร้างพื้นที่เรียนรู้ใหม่ตามธรรมชาติความต้องการของชุมชน เพื่อให้เกิดการประสานร่วมมือกัน ในการที่จะพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่สร้างโดยชุมชนเอง โดยประสบการณ์การเรียนรู้สุขภาวะของชุมชนร่วมกันกับองค์กรภายนอกในลักษณะของการดำเนินกิจกรรมในลักษณะของการบูรณาการหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

สำหรับงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาเพื่อการเป็นประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา” ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อเสนอแนะจากงานวิจัยดังนี้

1.1 จากการศึกษาพบว่า ในตำบลคลองใหญ่ พบว่าตำบลคลองใหญ่ในบริเวณของตลาดการค้าชายแดนนั้น มีผลกระทบในด้านของปัญหาการจราจร จากเส้นทางจราจรและกฎหมายที่มีความแตกต่างกันระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน ดังนั้นควรมีการจัดทำป้ายบอกทางที่เป็นภาษาเขมร ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในพื้นที่ชุมชนชายแดนระหว่างคนไทย และต่างประเทศในพื้นที่

1.2 จากผลการศึกษาในด้านสุขภาวะของชุมชนในด้านร่างกาย พบว่า ในสังคมเกษตรกรรม ประชาชนในตำบลคลองใหญ่ที่ประกอบอาชีพลำไยส่งออกนั้นมีภาวะเสี่ยงต่อการได้รับสารเคมีปนเปื้อนได้ ดังนั้นควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวการทานสมุนไพรเพื่อลดสารเคมีปนเปื้อนในเลือด เพื่อลดปัญหาสุขภาวะทางด้านร่างกายที่เกิดจากการทำเกษตร ให้กับประชาชนในพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาเพื่อการเป็นประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของชุมชนการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา” ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อเสนอแนะจากงานวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

2.1 จากการลงพื้นที่วิจัยผู้วิจัยพบว่า ชุมชนชายแดนไทยกัมพูชาเป็นชุมชนที่มีแรงงานข้ามชาติไทย-กัมพูชาเข้ามาอยู่ในพื้นที่และถือว่ามีบทบาทสำคัญในเชิงเศรษฐกิจของผู้ประกอบการในพื้นที่ชายแดน ดังนั้นในงานวิจัยผู้วิจัยเสนอให้ทำการศึกษาบทความของแรงงานข้ามชาติต่อเศรษฐกิจสังคมของพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา

2.2 จากการศึกษาพบว่า บริเวณพรมแดนไทยกัมพูชานั้นเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม ในยุคสถานการณ์โควิดค่อนข้างสูง จึงเป็นที่น่าสนใจว่าในยุคสถานการณ์โควิดนั้นชุมชนเหล่านี้จะฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างไร ดังนั้นในงานวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยขอเสนอให้มีการทำวิจัยเรื่องเศรษฐกิจสังคมชายแดน เพื่อประกอบเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา บุญชัย. (2563). **การประเมินความเสียหาย ผลกระทบและการปรับตัวของชุมชนท้องถิ่น ต่อภาวะโรคระบาด COVID 19**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

จิราภรณ์ ทองเอก, 2563 มีนาคม 16. **ประชาชนในท้องที่**. สัมภาษณ์.

ชยันต์ วรรธนะภูติ. (2537). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ” ใน **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา**. อุทัย ดุลยเกษม (บก.) ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, และสถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชาย โพสิตา. (2554). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งฯ.

ชิตพล ชัยมะดัน. (2558). **นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชากับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว**. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ทิรัศม์ชญา พิพัฒน์เพ็ญ และคณะ. (2553). **กระบวนการเรียนรู้ด้านสุขภาพเพื่อสรรค์สร้างความเข้มแข็งแห่งสุขภาวะของชุมชน: กรณีตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา (รายงานการวิจัย)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม 1, 2564 ธันวาคม 20. **ผู้นำท้องถิ่น**. สัมภาษณ์.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม 2, 2565 มีนาคม 20. **ประชาชนในตำบลคลองใหญ่**. สัมภาษณ์.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม 3, 2565 กุมภาพันธ์ 9. **ผู้นำท้องถิ่น**. สัมภาษณ์

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม 5, 2565, 15 พฤษภาคม. **พนักงานสาธารณสุข**. สัมภาษณ์.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม 8, 2565 15 ตุลาคม. **ประชาชนในตำบลคลองใหญ่**. สัมภาษณ์.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม 9, 2565 15 ตุลาคม. **แพทย์โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล**. สัมภาษณ์.

มุกดา สีตลานุชิต. (2557). สุขภาวะทางจิตวิญญาณมีความสำคัญกับเราอย่างไร. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทริ์นเอเชีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี**. 8 (พฤษภาคม-สิงหาคม): 58-62 .

วีรวิชญ์ ปิยนนทศิลป์. (2560). การพัฒนาพื้นที่ชายแดนเพื่อการค้าการลงทุนและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน. **วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ**. 27(กรกฎาคม-ธันวาคม): 1-13.

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี